

Prof. dr. Kahreman ULQINI (Shkodër)

SHKODRA DHE KOMITETI “MBROJTJA KOMBËTARE E KOSOVËS”

Përfundimi i Luftës së Parë Botërore nuk solli liri e paqe jo vetëm për shqiptarët në trevat e copëtuara më 1913-ën, por as për shqiptarët brenda kufirit të vitit 1913. Vendin e forcave ushtarake austro-hungareze në Shkodër e zunë ato të aleatëve fitimtarë italianë, francezë e anglezë, në fillim të nëntorit 1918. Ato vendosën pushtetin e përbashkët në qytet nën drejtimin e kolonelit francez Bardi dë Furtu, i cili u paraqit në detyrë më 15 nëntor 1918. Në kuadrin e këtij pushteti, edhe pse u ruajt autoriteti vendor i perlimitares (bashkisë), në fakt veprimtaria e saj ishte tepër e kufizuar dhe mbahej nën kontrollin e censurës së rreptë të regjimit ushtarak. Xhandarmëria dhe policia vendase vëzhgoheshin nga oficerë të huaj. Gjithsesi gjuha shqipe vijoi të përdorej në zyra dhe në shkollat, që ishin hapur gjatë pushtimit austro-hungarez. U lejua të ngrihej edhe flamuri kombëtar, por qyteti mbeti i izoluar. Ai ishte i ndarë nga rrethinat e

krahinat, që mbaheshin të pushtuara nga italianët. Lëvizja kombëtare në Shkodër çau, kështu, nëpërmes vështirësive e pengesave të shumta dhe në kushtet kur ndalohej çdo veprimtari politike.

Më 18 nëntor 1918 përfaqësues nga qyteti e nga rrethet i paraqitën me shkrim francezit Bardi të Furtu dëshirën e popullit: qeveri shqiptare për të gjithë Shqipërinë dhe kufijtë etnikë. Ndërkohë, qysh në fund të tetorit, me rifillimin e veprimtarisë së Klubit “Lidhja Kombëtare”, të drejtuar nga Nikollë Ivanaj, jeta politike në Shkodër kish nisur të gjallërohej. Më 7 nëntor 1918 Klubi “Lidhja Kombëtare” organizoi një miting në sheshin “Fushë Çelë” me pjesëmarrës të shumtë. Prej aty iu dërgua një memorandum ministrave të Punëve të Jashtme në Londër, në Paris, në Uashington e në Romë për të kërkuar njohjen e tërësisë tokësore shqiptare. Më 1 janar 1919 filloi të qarkullojë numri i parë i gazetës “Koha e re”, organ i Klubit “Lidhja Kombëtare”, që kishte në program “Vetëqeverim dhe bashkim kombëtar të Shqipnisë”. Gazeta dilte dy herë në javë në shqip dhe në frëngjisht. Me urdhër të gjeneralit Bardi të Furtu, gazeta në numrin e tetë të saj më datë 31 janar 1919 u mbyll, pse kishte botuar memorandumimin dërguar mareshalit francez Franshe d’Espere, komandant i forcave aleate në Ballkan, nga Nikollë Ivanaj në emër të Klubit “Lidhja Kombëtare”.

Një datë e shënuar në jetën politike e kulturore të qytetit të Shkodrës që 16 shkurti 1919. Anëtarët e shoqërive “Vaso Pasha” e “Mustafa Pasha” formuan Shoqërinë “Vllaznija”, me kryetar atdhetarin e palodhur Hilë Mosin dhe nënkryetar Hysen Draçinin. Shoqëria përbëhej nga 172 anëtarë të rregullt e nga 74 anëtarë ndihmëtarë. Ajo ndahej në katër degë: dega letrare, teatrore, muzikore e gjimnastikore, përkatësisht me drejtues Kristo Floqin, Mati Logorecin, Ndue Palucën e Kolë Margjinin. Revista “Agimi”, organ i përmuajshëm i Shoqërisë “Vllaznija”, nisi të dalë në qarkullim në maj të vitit 1919. Revistën e drejtonte Kristo Floqi. Në programin e saj në mes të tjerash lexuam: “Duem të zgjojmë kombin shqiptar në zhvillimin e gjuhës së tij letrare e në kulturën qi ka me vijue mbas tashit, tuj mos u përzie në politikë, por se vetëm në histori,

ethnografi, arqeologji, gjuhësi e zakone tradicionale kombëtare...". Në revistë bashkëpunuan me shkrime Hilë Mosi, Kristo Floqi, Jonus Tafilaj, Zef Harapi, Karl Gurakuqi, Hamid Gjylbegu, Omer Ruzhdia, Kolë Gurakuqi, Kadri Borshi etj.

*

* *

Rrethanat e periudhës së pas Luftës së Parë Botërore ndryshonin me ato të para Luftës. Lëvizja kombëtare në Shkodër (nëntor 1918-mars 1920), u fuqizua me riaktivizimin e organizatave "Krahu Kombëtar" dhe Komiteti "Mbrojtja Kombëtare e Kosovës". Shumë nga veprimtarët e "Krahut Kombëtar", të larguar më 1914 nga Durrësi e nga viset e tjera për t'i shpëtuar ndjekjeve, u strehuan në Shkodër. Në ato ditë, me sa duket, e ka zanafillën Komiteti "MKK". Në mbështetje të kësaj ideje njohim dy të dhëna të nxjerra nga dokumentet e Arkivit të Ministrisë së Punëve të Jashtme në Vjenë. Më 14 shkurt 1915, Halla, konsull i përgjithshëm austro-hungarez në Shkodër, i shkruante baronit Stefan Burianit, ministër i atëhershëm i Punëve të Jashtme, se po përgatitej një kryengritje në Kosovën e robëruar nga serbët. "Është formuar këtu një komitet nën drejtimin e Kadri Prishtinës, i njohur edhe atje. Ai (Komitet - K.U.) m'u lut për sigurimin e një shume rreth 600 napolona ari për blerjen e municionit". Në një relacion tjetër, atë të datës 27 prill, Halla paraqet një listë me emra kosovarësh në zë, të vendosur në qytetin e Shkodrës, që duheshin ndihmuar me të holla, në mes të cilëve figuronin Hasan Prishtina, Bajram Curri, Isa Boletini, Kadri Prishtina.

Komiteti "MKK", që kishte selinë në Shkodër në periudhën nëntor 1918 - mars 1920, përbëhej nga personalitete të njohura kosovare, si Hoxha Kadri Prishtina - kryetar, Bedri Pejani, Qerim Begolli e Hysni Curri dhe nga anëtarët e "Krahut Kombëtar" Sali Nivica, Sejfi Vllamasi, Bajram Fevziu, Hamit Gjylbegu e ndonjë tjetër.

Atdhetarët shkodranë njësuan kërkesat e tyre me programin politik të Komitetit "MKK", i cili synonte nxjerrjen jashtë kufijve të Shqipërisë të ushtrive të huaja, moszbatimin e Traktatit të Fshehtë të Londrës të vitit 1915, mosnjohjen e protektoratit italian,

shpartallimin e lëvizjes esatiste, çlirimin e Kosovës e të viseve të tjera nga pushtimi serb dhe bashkimin e tërë tokave shqiptare, pra Shqipërinë etnike. Asnjëherë në historinë moderne të qytetit të Shkodrës nuk u zhvillua një veprimtari kaq e dendur politike. Kjo e bëri Shkodrën për momentin qendrën më të rëndësishme të lëvizjes kombëtare në Shqipëri. Në Shkodër nuk u organizuan kurrë kaq mitingje, demonstrata e protesta masive dhe nuk u shkruan kaq memorandume sa gjatë atyre 16 muajve (nëntor 1918 – mars 1920). Komiteti i Kosovës ndikoi mjaft në veprimtarinë politike e shoqërore të qytetit të Shkodrës, posaçërisht me gazetën “Populli”, që e rifilloi botimin më 18 janar 1918 nën drejtimin e Sali Nivicës dhe pas vrasjes së tij më 10 janar 1920 nga Bedri Pejani. Në ato 77 numra që panë dritën e botimit, gazeta “Populli” u bë zëdhënëse e lëvizjes kombëtare, flamurtare për një shtet demokratik shqiptar.

Në Shkodër qarkullonin paralelisht tri gazeta, “Koha e re”, “Populli”, “Besa shqiptare”, dhe revista “Agimi”, ndërkohë që në qytetet e tjera brenda kufijve të Shqipërisë dilte vetëm një organ, “Kopështi letrar” në Elbasan. Kjo flet për jetën e gjallë politike, për pjekurinë e ndërgjegjen e lartë atdhetare që ekzistonte në Shkodër. Është domethënëse fakti i demonstrimit të rinisë shkodrane për paprekshmërinë e tokave shqiptare me rastin e vizitës së mareshalit Franshe d’Espere, më 29 janar 1919. Në këtë linjë vlen të përmendet edhe telegrami i 28 nëntorit 1919, ku së bashku, udhëheqës të Komitetit “MKK” dhe personalitete të Shkodrës, në mes të cilëve Kadri Prishtina, Bedri Pejani, Hysni Curri, Sali Nivica, Dr. Fahriu, Hilë Mosi etj., iu drejtuan Llojd Xhorxhit, kryetar i delegacionit të Britanisë së Madhe në Konferencën e Paqes. Me anën e këtij telegrami ata denonconin Traktatin e Fshehtë të Londrës dhe kërkonin respektimin e të drejtave kombëtare të popullit shqiptar. Në telegramin e 4 shkurtit 1919, të dalë nga mitingu në sheshin “Hasan Riza”, që i drejtohej Konferencës së Paqes në Paris, ishin vënë 146 nënshkrime. Po kështu edhe protesta e datës 29 tetor ishte nënshkruar nga 130 veta.

Veprimtarët kosovarë, të strehuar në Shkodër, e ndjenin veten

të sigurt nga çdo kërcënim i mundshëm serb. Herë pas here dukeshin në qytet komandantë çetash, që luftonin në Kosovë, si Hasi i Jakup Ferrit, Bajram Daklani, Azem Galica, Keri i Sadri Bardhit, Sadik Rama etj. Pas shtypjes mizore të kryengritjes së vitit 1919 në Plavë e në Guci, mijëra muhaxhirë u vendosën në qytetet e në fshatrat e rrethinës. Nëpunës e oficerë atdhetarë shkodranë, që shërbenin në territorin e pushtuar nga italianët në administratën e qeverisë së Durrësit, mbanin lidhje të fshehta me Komitetin “MKK”, vepronin sipas udhëzimeve të tij dhe e informonin për çështje të rëndësishme.

*

* *

Komiteti i Kosovës punoi pareshtur për bashkimin e viseve malore për një qëllim të vetëm kombëtar. Ai u bë nismëtar e organizator i kuvendit të zhvilluar në Prekal, më 25 shtator 1919, ndërmjet bajrakëve të Dukagjinit Shosh e Kir dhe bajrakëve të Postribës Sumë, Drisht e Boks. Në atë kuvend u vendos besa, përmbajtja e së cilës u formulua në dhjetë pika. Besa shqiptare jepej për ndalimin e të gjitha ngatërresave, vrasjeve e marrjes së gjakut. Ja disa prej tyre: “c) Me i ndihmue shoqishojt me gjithë mjetet tona kombëtare për me ndalue çdo invazion të çdo anmiku më qëllim të pushtimit e të coptimit të Shqipnisë; ç) Me i dalë zot me sa t’ua marrin fuqija flamurit të vetqeverimit e lirisë së tokave të Shqipnisë, si kah Gegnija e Tosknija; i) Kjo besë ka m’u zgjatë deri atë ditë qi kanë m’u vue definitivisht kufijt e Shqipnisë prej Konferencës së Paqës e qi të ngrehet definitivisht shteti shqiptar vetqeverimtar”. Besa e sipërpërmendur u shtri në Malësi të Madhe, në Pukë, në Malësi të Gjakovës, deri në Shqipëri të Mesme. Me rastin e përfshirjes në këtë besë të krahinave Zadrinë, Mirditë, Malësi e Lezhës, Krujë, Mat e Kthellë, gazeta “Populli” shkruante se Hysni Curri ishte “njeni nga ma të mëdhenjt faktorë të kësaj pune të çmueshme...”.

Megjithëse Kongresi i Lushnjës dhe vendosja e qeverisë kombëtare në Tiranë krijuan kushte për çlirimin sa më të shpejtë të Shkodrës, në qarqet patriotike shqiptare zotëronte frika se mos francezët gjatë tërheqjes mund t’ia dorëzonin qytetin forcave serbe,

që rrinin të gatshme të marshonin nga Taraboshi e nga ana tjetër e Urës së Bunës. Kryetari i Komitetit "MKK", Hoxha Kadri Prishtina hartoi një plan veprimi prej 21 pikash, ku parashikonte në detaje masa të ndërthurura të karakterit ushtarak e diplomatik, mobilizimin e forcave vullnetare e në rastin ekstrem, po të sulmonin serbët, të nxitej edhe kryengritja në Kosovë.

Njëkohësisht edhe shkodranët u përgatitën për qëndresë. Në fillim të marsit 1920 ata krijuan "Komitetin e Shkodrës për Mbrojtjen e Atdheut", të përbërë nga 72 anëtarë. Sipas kujtimeve të Sejfi Vllamasit, "Komiteti i Shkodrës për Mbrojtjen e Atdheut" dërgoi fshehurazi Hamid Gjylbegun në Tiranë për t'i kërkuar qeverisë të merrte në dorëzim Shkodrën. Më 6 mars Komiteti i Shkodrës, ndryshe Komisioni, organizoi një mbledhje të përgjithshme edhe me bajraktarët e maleve, ku u miratuan vendimet e Kongresit të Lushnjës dhe u lidh besa për mbrojtjen e vendit.

Më 6 mars 1920 arritën në Bushat ministri i Drejtësisë Kadri Prishtina dhe ai i Punëve të Brendshme Ahmet Zogu, të nisur posaçërisht nga Tirana. Për të bashkërenditur veprimet u dërguan në Bushat gjashtë anëtarë të Komitetit të Shkodrës. Ministrat e qeverisë së Tiranës, duke parë se 70 xhandarë që kishin në dispozicion nuk mjaftonin, morën në shërbim dhe armatosën 130 emigrantë plavjanë e gucjanë. Meqë nuk kishin uniforma, për t'u dalluar u vunë në krah nga një kordele kuq e zi. Për fat, konflikti me armë u mënjanjua sepse në momentin e fundit francezët morën urdhër t'ia dorëzonin Shkodrën këshillit të perlimtares (bashkisë – red.). Më 11 mars në qytetin e lirë hynë ministrat shqiptarë, të cilët përpara një mitingu festiv deklaruan se qyteti i Shkodrës ishte pjesë e pandarë e shtetit shqiptar.

Ndonëse udhëheqja e Komitetit "MKK" pas kësaj kohe u vendos në kryeqytet, veprimtarët e tij edhe më pas do të ndikonin në jetën politike të Shkodrës. Kosovarë të shumtë nuk do të mungonin të merrnin pjesë në Luftën e Koplikut (korrik-gusht 1920), nën komandën e Hasit të Jakup Ferrit e të Qerim Begollit, duke ndihmuar kështu popullin e Shkodrës të përballonte dhe të pengonte ndërhyrjen jugosllav.